

Összekötni az eget a földdel

Interjú Makovecz Imre építésszel, az Aracs–Főnix-díj idei kitüntetettjével

Makovecz Imre átveszi a díjat Hajnal Jenőtől
(Szabó Attila fotója)

Makovecz Imre épületeinek csodájára jámak a szép épületeket kedvelő emberek, hiszen a sok jéghideg és személytelen acél és üveg monstrum mellett, igazán felüdítő látvány olyan épületeket csodálni, amit igazán magáénak érezhet az ember. Ahová szívesen belép. Ami hozzá szól valahonnan a múltból, ugyanakkor üzenet a jövőnek is. Az építész nemrég megkapta az Aracs-Főnix díjat. Ebből az alkalomból beszélgettünk vele.

Szerves építészet, organikus építészet...

– Élő építészet...

A laikus csak azt látja, hogy az épület gyönyörű, olyan magyaros. A sajátjának érzi. Jó belépni és benne lenni. Mi az organikus építészet lényege?

– Ahhoz, hogy ez világos legyen, először arról kellene beszélni, hogy a globalizált világnak az a lényege, hogy a minőséget egyre jobban rontja, és egyre gyorsabb a termelés és az eladás folyamata, mert a pénz került a középpontba. Egy autó, ami korábban harminc-negyven évet is futott, hiszen úgy építették meg, most három-négy évet tud, és utána le kell cserélni. Ugyanez vonatkozik az építészetre is. Acélból, üvegből, műanyagból és egyebekből összetákoltt építményeket építenek, amelyeknek az amortizációja hihetetlenül gyors, és az a cél, hogy le kelljen bontani és újat építeni a megváltozott körülmények, megváltozott

funkciók miatt. Ennek következtében az emberek elvesztik a körülöttük lévő tárgyi világban azt a biztonságot, amelyet egy hűségeesen kitartó tárgy biztosított számukra. Ötven-hatvan évvel ezelőtt, ami nincs olyan nagyon régen, egy kőművesnek a kalapácsa fontos tárgy volt, amit lehet, hogy az ugyancsak kőműves apjától örökölt. Ma ezt a kapcsolatrendszer, ami a tárgyi világ és az ember között van, igyekeznek felszámolni a szabadság és a pénz nevében, és itt kizárólag a mennyiségről van szó és nem az emberi énről. Nem az igazi belső egzisztenciáról van szó, hanem egy felületről, egy luciferi változatról. A jelenlegi gazdasági-pénzügyi világ ezt az ávilágot szolgálja. Ez azt jelenti az én szakmámban, hogy egy földszinti és egyemeletes kisvárosnak a régi részét lebontják, és helyette hat-nyolcemeletes, vagy panelből vagy nem panelből, de mindenképpen szerelt építési technológiával épített környezetet hoznak létre. Nem kell sokat magyaráznom azt, hogy szabadkai első emeleti lakások lakói, melyek alatt üzletek vannak és belső csendes udvarok, ismerik egymást. Vigyáznak egymás érdekeinek érvényesítésére stb. Egy nyolcadik emeleti lakásban ez az emberi kapcsolat az utcával, az udvarral, szomszédokkal, üzletekkel megváltozik. A nyolcadik emeleti lakásból már az Auchan-ba vagy a Cora-ba kell menni vásárolni, autóba kell ülni, el kell oda menni, vissza kell jönni, és nem találkozunk senkivel. Akikkel találkozunk az áruházakban vagy más autókban, azok egy személytelen világot jelképeznek. Az első emeleti lakás, ez az életszubsztancia, amiről most beszélgetünk, ez a lényege a szerves építészetnek. Lebontva a felhasznált anyagokig. Mi olyan házakat szeretünk rajzolni az embereknek, amelyek tartós, vastag falakkal épülnek, amelyek nemcsak hőszigetelő értékkel bírnak, hanem hőtároló képességgel is. A régi parasztházak is ilyenek voltak: nyáron hűvösek, télen melegék. A házakra tetőt építünk, és nem lapos tetőt használunk, mert egy cseréppel vagy nádval lefedett padlástér akár a ház meghosszabbításaként is használható, tetőtér beépítéssel, és mindenképpen védelmet jelent. Ha megkeres valaki egy családi ház megépítésével, általában az esetek kilencvenkilenc százalékában a férfi jön. Kérdezem tőle, hogy az asszonyt hol hagyta. Minek? - kérdez vissza. Mondom neki, azért, mert a ház három sarkát az asz-

szony tartja, és maga csak egyet. Magának csak az a dolga, hogy hozzon pénzt, a többit az asszony mondja meg. Mondom neki, hogy addig én nem beszélgetek magával, míg az asszonyt ide nem hozza. Van, aki soha többé nem jön, de a nagy része visszatér. Az asszonyt arra kérem, hogy rajzolja le, hogyan szeretne élni. Mindig azt mondja, hogy ő nem tud rajzolni. Mondom neki, hogy nem a rajzkészségére vagyok kíváncsi, hanem arra, hogyan szeretne élni. Az esetek nagy részében rajzol egy kis ügyetlen kört, és rámutat, hogy itt vagyunk mi. Mondom, mi az, hogy itt vagyunk mi? Azt mondja, hogy itt érkezik meg az emberem, itt vannak a gyerekek, itt főzök, itt van egy ágy is, ahol délután a gyereket le tudom fektetni. Mondom, és a többi? Akkor ehhez a karikához rajzol kisebb félkarikákat: itt az egyik hálószoba, itt a fürdő, itt a másik hálószoba, itt a kamra. És lerajzol egy napraforgót. Ha ezt jobban megnézzük, akkor ez a háromosztatú parasztháznak az alaprajza, hiszen van ott is egy pitvar, vagy egy gang, amelyik a ház előtt végigfut. Tehát ha az ember be akar lépni a házba, akkor először fedél kerül a feje fölé, valamint oda ki is lehet ülni. Aztán onnan belép a lakókonyhába, ahol ott van a kemence, ami nem a fűtésnek a lehetősége, hiszen kenyeret sütöttek benne, de a kemence másik fele, a búb bent van a szobában. Van benne egy ágy és minden, ami kell egy konyhába. Amit az asszony lerajzol, az az archetípus, ami a régi magyar parasztházakban hibátlanul megvan. Szemben ezzel, az általános építési előírásoknak megfelelően, a családi házak egy előszobával kezdődnek, amely megvilágítatlan és szellőzetlen. Meg van szabva, hogy száztíz centiméter széles lehet. Itt kell fogast elhelyezni, innen nyílnak egyes helységek. Ebbe a bűdös és megvilágítatlan helységbe, ahol lógnak a kabátok, érkezünk, szemben a másikkal, ahol nem egy vak és süket helységbe lépünk, hanem az életbe. A differencia tehát a megszokott és az előírások által is támogatott építészettel szemben az, hogy a szerves építészet megpróbál az életnek megfelelően kialakítani alaprajzokat, és kialakítani azokat a természetes anyagokból készült formákat is, ami ennek a szemléletnek megfelel.

Tehát az Ön épületeinek van „lelke”?

– Ha kimegyünk egy megbízás kapcsán a helyszínre, akkor az ezzel a szemlélettel rendelkező ember először csak járkal azon a helyen, mint a vak kutya. Megpróbálja valamilyen módon megfogni annak a helynek a szellemét, ahol építkeznie kell. Alaposan körülnéz, hogy mi van azon a helyen, milyen a növényzet, mi veszi körül. Megpróbál valamit megragadni abból a légkörből, ami ott van. Ehhez persze hozzá kell kapcsolni a megrendelő mentalitását, valamint a funkciót, amit be fog tölteni az épület. Itt nemcsak családi házról van szó, hanem mondjuk akár egy művelődési házról. Ha egy színházat, művelődési házat kell valahová tervezni, vagy akár egy kórházat, ez mind

más funkciót jelent, hiszen más és más emberek mennek oda különböző célokkal. Erre a kérdésre csak konkrét épület esetében lehet jól válaszolni.

Templomain, és más épületein is, nagyon gyakran tűnnek fel angyalalakok, angyalszárnyak, amelyek mintegy védőleg borulnak az épületbe lépő fölé. Ugyanakkor fákat is gyakran láthatunk, amelyek tartják a tetőt, és szervesen illeszkednek az épület szerkezetébe. Nekem például a fákról az életfa, az angyalokról pedig az őrző-angyal jut eszembe. Mit jelentenek az Ön építészetében ezek a szimbólumok?

– Nagyon jól látja. A világ sajátos módon hierarchikus, és nem demokratikus. Ez azt jelenti, hogy a világban szférák vannak egymás fölött. A növények után következnek az állatok, az állatok után az emberek, az emberek után az angyalok, angyalok után a főangyalok, és így tovább. Ráadásul a sok ezer éves hagyomány értelmében az angyalok személyhez kötődnek. A csíkszeredai templom például, amely a kommunista román politika következtében egy lakótelep kellős-közepén van, mert a régi várost elpusztították körülötte, centrális épület, és mint ahogy a jurta is, fönt ki van nyitva. Ezt a nyílást őrzi négy angyal kiterjesztett szárnyakkal, akik kvázi benéznek abba a házba, amelyik alattuk van, és őrzik azt a sugarat, amelyik fönről le és letről fölmege. Ha az ember bemegy a házba, és fölneze erre az opeionra, akkor látja a benéző angyalokat. Ennél többet magyarázni nem tudom, hogy érdemes-e, mert ez az, ami. Az ember megpróbálja megformálni fémből, kőből, fából azt, ami nem látható.

Ön nemcsak tervez és rajzol, hanem ír is. Terveit mindig kis prózai gyöngyszemek kísérik. A tervezett épület készíti ezeket a többnyire magyar sorsral foglalkozó gondolatokra?

– Erre nem lehet válaszolni. A magyar sors egy külön ügy. Az ember elkerülhetetlenül leírja a gondolatait, mert arra gondol, hogy esetleg másoknak is szüksége van ezekre a gondolatokra.

Csak azért kérdeztem meg, mert pl. a noszai katolikus templom tervrajzát kíséri egy kis írás, ami számomra egyértelműen a magyarság hányatott sorsára utal.

– Egy nagyon nehéz kérdést és problémát feszeget. A tizenkilencedik században a magyarság szívsós és kemény munkájának eredményeképpen rákényszerítette az osztrákokat arra, hogy egy Szent István-i gondolatot elfogadjanak, és létrehozzák az Osztrák-Magyar Monarchiát. Amikor ez létrejött, és az osztrák uralkodót a magyar koronával is megkoronázták, az ország hihetetlen fejlődésnek indult. A Szent István-i gondolatnak az volt a lényege, hogy az az ország erős, amelyik több népből áll. A hivatalos nyelv Magyarországon a latin volt. Egyik itt élő nemzetiiségnek a nyelve sem emelkedett a másik feje fölé. Ha

valakinek jogügye, önkormányzati problémája, vagy bármilyen általános feladata volt, ha parasztember is volt, akkor is megbízott valakit, aki tudott latinul. Általános volt a latin tudás, még én is nyolc évig tanultam latinul és négy évig görögül a gimnáziumban. Ennek eredményeképpen az erdélyi románság, a felvidéki szlovákság, a nyugat-magyarországi szlovének, a horvátok, és a szerbek nem vesztették el az anyanyelvüket. Az új nacionalista utódállamok nem véletlenül jöttek létre. Meg lehetne piszkálni, hogy miért tört ki valójában az első világháború, hogyan kerültek ide a kommunisták, hogy forradalmat csináljanak a tönkretett és széttépett Magyarországon. Ma már nem tudjuk elképzelni, hogy mit jelentett Magyarország szétszabdálása akkor. Nemcsak Budapest, hanem az egész ország, a tizenkilencedik század végén és huszadik század elején egy vadonatúj gyűrűsugaras közlekedési, közigazgatási rendszert épített ki. Ez azt jelenti, hogy a második gyűrű: Szatmárnémeti, Nagykároly, Nagyvárad, Arad, Szabadka és így tovább. A határt úgy húzták meg, hogy a sugaras gyűrűs rendszerben a második gyűrűt levágták. Ezáltal Szatmárban, Biharban, a Hajdúságban egy új peremterületet hoztak létre, mert akik pl. Szatmárnémetihez tartoztak, azok másnapról kezdve sehova sem tartoztak. Akik Nagyváradhoz tartoztak, szintén, és így tovább. A Kárpát-medencében egy olyan világot hoztak létre, amelyben az ellentétek sokkal fontosabbak, mint hogy összetartozunk és egymás mellett élünk. Mesterségesen jött tehát létre ez a világ, amelyen Horthy és az akkori politikai környezet valamilyen revíziót azért végrehajtott, és javított valamit a helyzeten, de a második világháború után visszaállították azt a gyűlölködésre alkalmas világot, amelyik ma uralkodik. Például, amikor nekem Újvidékre a katonai temetőbe a negyvenezer meggyilkolt és elföldelt magyarnak emlékművet kell építenem, és amit egyik nap megépítenek az emberek, az másnapra eltűnik. Nem lehet megépíteni az emlékművet, mert zsigeri gyűlölet fogja át az egészséget, ahelyett, hogy a természetes együttélés alapvető feltételeit biztosítanák.

Miért kell egy világhíres magyar építésznek foglalkoznia politikával és közélettel? Én sajnos nem láttam, de egy kedves barátom mesélte, hogy bejárta a sajtót az a fotó, amikor évekkal ez előtt Ön farkasszemet nézett a rendőrökkel az Erzsébet hídon...

– Akkor odamentem a rendőrhöz, egészen közel, és azt kérdeztem tőle, hogy mit fog szólni ehhez a te anyád este? És zavarba jött. Én nemcsak építész vagyok. Azt, ami itt folyik a maradék Magyarországon, nyugodt lélekkel és passzívan tűrni szerintem tilos. Nemcsak én, hanem senki nem mondhatja azt, hogy majdcsak lesz valahogy. Rajtunk múlik minden. A beszédnek tulajdonképpen nincsen értelme. Cselekedni kell a fennmaradásért, és a tisztességes élet-

ért. Nincs más lehetőség. Nem beszélni kell. Sajnos, a férfikkal nagyobb baj van, mint a nőkkel. Számtalan levelet kapok, meg telefont, ahol elmondják, hogy nekem mit kellene tennem. És nem azt, hogy neki mi a dolga. És megsértődnek, amikor azt mondom, hogy ne nekem adjon ötleteket, hanem csinálja meg azt, amit gondol. Erre mindig az a válasz, hogy ő senki, nem tudja megcsinálni. Akkor mondom, csináljon magából valakit.

Nemzeti oldalon való helytállása miben hátráltatja Önt? Egyet mi is látunk: Budapesten acél- és üvegpáloták épülnek, nem Makovecz tervezte gyönyörű épületek.

– Hát, meg kell, hogy mondjam, így van. Én még a magyar államtól megbízatást nem kaptam, mindegy, hogy melyik politikai szféráról van szó. A Kárpát-medencében dolgozom. Komarno-ban (Komárom), Dunajská Streda-n (Dunaszerdahely), Zelizovce-n (Zseliz), Sfintu Gheorghe-ben (Sepsiszentgyörgy), Miercurea Ciuc-ban (Csíkszereda) stb. Ennek óriási előnye van, mert járom a Kárpát-medencét, és találkozom az emberekkel. Nemcsak magyarokkal, hanem román meg szlovák melósokkal is. Szerbiában nincsen megbízatásom, kettő volt, de az lett belőle, ami lett. A lényeg az, hogy amikor az emberekkel találkozom, legyen az román vagy szlovén, akkor soha nincs problémám, mert érzi rajtam, hogy nem gyűlölöm. Az ember hátba vágja a másikat, és azt mondja neki, hogy nem érdekel, hogy tudsz magyarul vagy sem, de jól van édesapám, klassz volt ez a meló. Érdekes módon, amikor megdicsérem, érti.

Nagyon sok díjat kapott már, legutóbb azonban Délvidéken megkapta az Aracs—Főnix-díjat. Mit jelent Önnek ez a díj?

– Remélem, hogy ezek után Délvidékről jön megrendelés, hogy meg is szolgáljam ezt. Ez csak úgy igazi, ha a szerb felségterületen is dolgozhatok. Konkrét kapcsolatok alakulnak ki köztem és az emberek között és ez sokkal fontosabb mindennél. Ezek után azt várom, hogy jöjjön egy vagy akár több megbízatás is arról a területről, amiket meg tudok csinálni. Nem pénzről beszélek, hanem kapcsolatokról. Ez nagyon fontos. Ha megépül egy templom, egy művelődési ház, vagy családi ház, akkor ott emberi kapcsolatok születnek, és ez a legfontosabb.

Három felkérése volt Délvidéken, ezekből a szabadkai Népkör Magyar Kultúrközpont felújítása, átalakítása valósult meg. Nosza falu templomának felépítése azonban sajnos nem, pedig a tervrajzok igencsak szépek. Ezekhez írt egy szöveget is. Mit üzen vele?

– A dolog lényege az, hogy a nagy Magyar Alföld alatt ott van a triász kori tenger. Bárhol hatvan-nyolcvan méterre lefúrunk, ott gyógyvíz és gáz jön föl. Nem olyan nehéz elképzelni azt, hogy valaha itt egy tenger volt. És azt sem nehéz elképzelni, hogy azon vi-

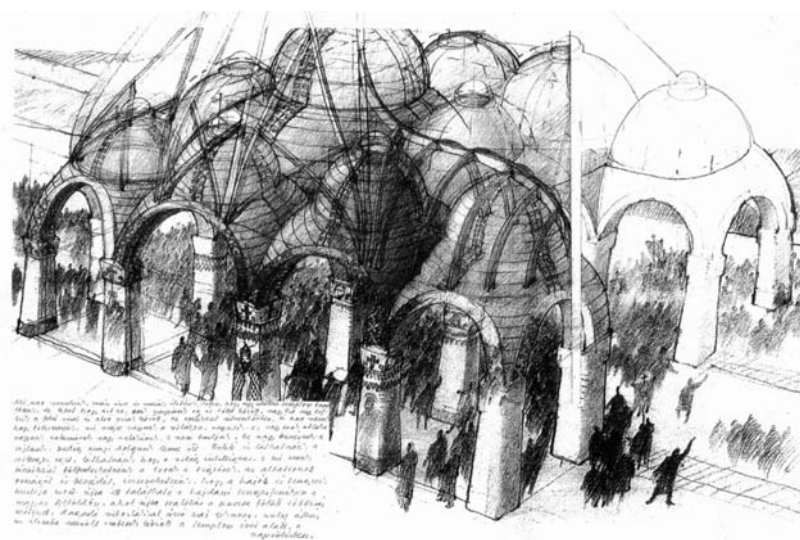
torlások mentek. A vitorlás nagyon régi dolog. Amikor én a mártélyi házamban vagyok, Hódmezővásárhely mellett, akkor én ezzel a tudattal vagyok ott, hogy a föld felszínén van ez a világ, ami látható, a dús, gazdag, gyönyörű, eleven világ, és alattam ott van egy hatalmas tenger, ami a múlté. Ha valaki tehát az Alföldön házat épít és ezt nem tudja, és nem arra figyel, hogy a hatalmas pusztán a legelő marhák és birkák alatt ott van ez a tenger, akkor nincs teljes képe erről a világról. Ez a csodálatos, különös geológiai tény Újvidékig tart, sőt még lejjebb is. Akik ott élnek, hozzátartoznak ehhez a tengerhez, amely Tokajnál kezdődik.

A Kárpát-medencét összeköti a történelem. Nemcsak az emberi történelem, hanem a Föld története is. Ha az ember egy ilyen helyre egy templomot épít, akkor el kell gondolkoznia azon, hogy meghatározott rövid ideig élünk itt. Amire emlékezni tudunk, az az anyánk, apánk, nagyanánk, nagyapánk, az már ritkábban fordul elő, hogy a dédszülőkre is emlékezni tudunk. Csapongó fantáziával próbálunk kialakítani a jövőre nézve képeket. Jövünk-megyünk támasz nélkül, mert nem realizáljuk azt, hogy fölöttünk az ég és alattunk egy hallatlan földtörténelem, amely kettőt össze kell tudni kötni. Ebben az összekötésben egzisztálunk mi. Ha az ember templomot épít erre a területre, akkor az eget és a földet össze kell kötnie, ahogyan ezt Krisztus megtette. Ő az, aki hozzákezdett a mennyei birodalomnak, az Úristen világának a megépítéséhez, és az Ő élete óta ez a mi dolgunk. Az a dolgunk, amikor összejövünk és fohászunk az Úristenhez, hogy fölemeljük azt, amink van, ami

a talpünk alatt van, és összekössük az eget a földdel.

Harmadik délvidéki munkájaként Tito partizánjai áldozatainak emlékére egy kápolnát tervezett, ami szintén nem valósult meg. Mennyire ismerte meg a délvidéki magyarok szenvedéstörténetét?

– Bizonyos mértékig ismertem csak meg, hiszen akkor ismerném igazán, ha én is azok között az áldozatok között lennék, akiket kiirtottak annak idején, vagy ha az áldozatok hozzátartozói között lennék. Ez a folyamat, ha nem is olyan durván, mint akkor, a mai napig is tart. Ez a kápolna nem tudott megépülni, azért, mert hiába építettek egyik nap akármit, másnapra el is tűnt a föld színéről. Minősíthetetlen közállapotokat jelent ez. A hatóságok nemhogy tűrik, hanem a háttérben kell, hogy támogassák. Nincsen, aki egy jogerős építési engedély birtokában lévő társaság építkezését megvédené? Nagyon érdekes dolog ez. Nem tudom, hogy a szerbek mikor fognak rájönni arra, hogy Szentendrétől Budáig valamikor rác települések voltak, ahol együtt tudtak élni a magyarokkal minden probléma és baj nélkül. Ezeket az őseiket vajon megtagadták-e? Egy soha nem volt és soha nem lesz világot építenek, vagy pedig rájönnek egyszer arra, hogy a magyar nem született ellenségük, hanem ember-testvérük? Ez bekövetkezik-e és mikor következik be, én nem tudom. De nekünk, akiknek ezer éven keresztül az volt a feladatunk, hogy tárt szívvel éljünk együtt azokkal az emberekkel, akik itt vannak a Kárpát-medencében, ezt a képességünket kell tudni átadni a szerb embertestvéreinknek. Ugyanúgy, ahogy a románoknak, a ruszinnak, a szlováknak és a többinek.

Mi csak vonulunk, talán észre is vesszük életünk delén, hogy egy időtlen templom borul fölénk, de lehet hogy azt se, csak megyünk ég és föld között, vagy ha úgy tetszik a felső vizek és alsó vizek között, az emlékezet útvesztőiben, és arra várunk, hogy fölismerjük, mi végre vagyunk a világon, vagyunk-e, vagy csak ablaka vagyunk valaminek vagy valakinek, s nem tudjuk, be- vagy kinéznek-e rajtunk, pedig annyi dolgunk lenne itt. Befelé is láthatnánk a csillagos eget, láthatnánk, hogy a világ intelligens, s mi ennek részeként fölfedezhetnénk a lovak, a tigrisek, az albatroszok országát és beszédét, észrevehetnénk, hogy a hajók és tengerek múltja most újra itt található a hajdani tengerfenéken, a magyar Alföldön (...) az álomba merült emberek között a templom ívei alatt, a napsütésben.

Makovecz Imre

A noszai római katolikus templom tervrajzához